

Жінка до вовни праці додала і всього вдосталь у неї стало.
 З ниток що треба їй все навязала. Виплела з ниток і хату,
 й до хати, і стала жити заможнo, багато.
 Тільки на тому вона не спинилась — жадібна пристрасть у ній розходилась.
 Жінка ягнятко собі приручила та його в хаті у скриню закрила.
 Далі плете все, що їй заманеться — що навігадує, за те і береться.
 Хтивість не може ніяк вгамуватись — хоче іще чимсь вона повтішатись,
 перед сусідами похизуватись.
 Смика ягнятко щосили, гвалтує, та раптом ... ниточки більш не існує.
 Дуже та жінка тоді розгнівилась, що її витівки раптом скінчились.
 Бідне, засмучене голе ягнятко вигнала геть. І пішло воно з хатки.
 Йшло воно, йшло, а за ним вздовж дороги нитка повзе від лихого порогу
 і що наплетено все розпускає, вовну до вівці назад обертає.
 Вся розплелася помалу домівка, знов просто неба лишилася жінка.
 Природа на кола свої повертає, та людям гірше від цього буває.
 Висновку з того доходим такого, що мати попіл гірше, ніж дрова.

Казка «Клубочок» є образним художнім втіленням варварського перетворення соціумом біосфери на ноосферу з ілюструванням його катастрофічних повчальних наслідків. Мораль казки: краще втратити частку своїх споживацьких амбіцій, аніж втратити стратегічний запас природного капіталу. Казка наводить на думку про до-речність сталого розвитку. Цей її віршований варіант може бути чудовим алегоричним епіграфом до висвітлення питання «сталий розвиток» у темі «економічний розвиток» навчальної дисципліни «Основи економічної науки».

Тож залучення до навчального процесу казкових алегоричних образів дає змогу конструктивно поєднати такі бажані риси навчального процесу, як творчий креатив, наукову новизну, морально-психологічну методологію інституціонального дослідження та прогресивну педагогіку викладання.

Література

1. Арутюнов В. Х. Філософія глобальних проблем сучасності: Навчальний посібник / В.Х.Арутюнов, В.М. Свінціцький. — К.: КНЕУ, 2008. — 176 с.
2. Бабищева Н. С. Некоторые новые подходы к экономической теории: Очерки. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. — 200 с.
3. Історія економічних учень: підручник: У 2 ч. — Ч.2 / За ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид, випр. — К.: Знання, 2005. — 567 с.
4. Кормич Л. І., Багацький В. В. Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття): Навч. посібник. Видання третє. — Х.: Одісей, 1994. — 304 с.
5. Крюкова І. О. Рентні суспільно-економічні відносини у сфері вищої освіти в Україні // Актуальні проблеми економіки. — К., 2008. — №9. — С. 5–10.
6. Современный словарь-справочник по искусству / Научн. ред. и сост. А.А. Мелик-Пашаев. — М.: Олимп: ООО «Фирма Издательство АСТ», 1999. — 816 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2009 р.

УДК 339.923:061.1

Т. Є. Суловська, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ТА ФУНКЦІЙ УНІВЕРСИТЕТІВ У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті досліджено сучасні тенденції розвитку університетської діяльності в контексті трансформації ролі університетів у глобальному середовищі. Доведено, що за умов формування постіндустріальної моделі економічного розвитку суттєвого розширення зазнають традиційні функції університетів, а також змінюються їх організаційні форми та поглиблюється співробітництво з бізнес-структурами.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підприємницькі функції університетів, бізнес-освіта, рейтингування університетів, якість навчання, кваліфікаційний рівень викладацького складу, індекс цитованості, академічна продуктивність.

Актуальність. Сучасному розвитку освіти в глобальному середовищі характерні такі основні тенденції, як: розширення масштабів вищої освіти, поширення ринкових відносин у цій сфері, глобалізація освітньої діяльності та ін., глибинним рушієм яких слід вважати початок побудови суспільства знань з його новими контурами, не цілком чітко визначеними характеристиками і, водночас, високими вимогами до всіх структурних елементів, пов'язаних із створенням, передачею та використанням знань в економічних відносинах. За таких умов самі по собі університети не можуть залишатися незмінними, їх функції розширюються, зазнає змін їх місія в сучасному суспільстві, модифікуються форми їх діяльності, що, зрозуміло, все частіше стає об'єктом дослідження науковців. Ознакою трансформації ролі та функцій університетів стає активний процес появи та розвитку все нових світових рейтингів оцінки їх діяльності, їх конкурентних переваг.

Стан розробки. Сучасні тенденції розвитку освіти, ролі вищих навчальних закладів в економічному розвитку країни на інноваційній основі є предметом дослідження багатьох українських та іноземних науковців: Л. Антонюк, О. Білоруса, А. Гальчинського, П. Друкера, О. Грішнкової, В. Іноземцева, І. Каленюк, Д. Лук'яненко, В. Новицького, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Поручника, А. Рум'янцева, В. Сіденка, А. Філіпенка, А. Чухна та ін. Водночас, проблема розширення традиційних функцій університетів за умов зростання ролі освіти і науки в розвитку сучасної постіндустріальної парадигми суспільного розвитку, зміни їх організаційних форм, розширення співробітництва і партнерства їх з бізнесом ще не знайшла достатнього висвітлення в науковій економічній літературі і тому потребує подальшої розробки.

Метою статті виступає дослідження сучасних тенденцій розвитку університетської діяльності у контексті трансформації ролі університетів у глобальному середовищі, розширення основних функцій та вироблення рейтингових методик оцінки їх конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах університети стикаються з необхідністю розвивати поруч з традиційними освітніми, науковими та управлінськими функціями також і підприємницьку діяльність. Потреба в цьому зумовлюється наступними причинами: необхідністю свободи комерціалізації результатів наукової діяльності, пошуком додаткових джерел фінансування через розширення спектру послуг, що надаються університетами, необхідністю більш гнучкої кадрової політики. Розширення економічних функцій університетів передбачає перехід до інноваційного, підприємницького менеджменту, що об'єктивно потребує зменшення міри участі держави в процесі управління.

Необхідність розширення підприємницьких функцій університетів знаходить прояв у різних напрямках своєї найстарішої місії: традиційній освітній діяльності, інноваційній та ін. В освітній сфері університети намагаються шукати відповідь на виклики сучасного ринку праці через розробку нових форм і методів просування освітніх продуктів. У першу чергу тих, що мають конкретне практичне спрямування і користуються попитом з боку бізнес-структур. Відповідно до цього, в світовій практиці виділяють такі основні моделі інституціоналізації бізнес-освіти в університетах: створення *незалежної (асоційованої) структури* (самостійні юридичні особи, які мають власну ліцензію на освітню діяльність, вільні у виборі програм та викладачів, мають власний фінансовий рахунок, власний реєстровий номер у податковій інспекції, самостійний штатний розпис тощо; створюються вони ВНЗ самостійно або в тандемі з іншими юридичними особами) та *внутрішнього підрозділу*, який може мати різну автономію (або це інститути (факультети) підвищення кваліфікації, які повністю фінансово залежні від головного закладу, користуються ліцен-

зіями головного ВНЗ, його територією, викладачами на безкоштовній основі, або ж підрозділи ВНЗ, керівництво якими здійснюється за довіреністю: вони (школа бізнесу, факультет, центр та ін.) користуються ліцензіями головного ВНЗ, мають свій субрахунок, але в складі фінансового рахунку навчального закладу, мають право залишати собі певний відсоток зароблених доходів).

Інтенсифікація підприємництва в університетах та інших вищих навчальних закладах високого рівня відбувається не тільки відносно їх традиційної — освітньої функції, а й щодо дослідницької функції, також іманентно властивої класичним університетам. Лідером у наданні можливостей комерціалізації дослідницької діяльності університетів стали США, де урядом була прийнята низка законодавчих актів у напрямі забезпечення партнерства між бізнесом, університетами та науковими установами. Визначальними стали прийняті в 1980 році закони Бей-Доула (дозволив університетам, неприбутковим організаціям та малому бізнесу отримувати права інтелектуальної власності на результати наукових розробок, виконаних за рахунок фінансування з бюджету) та Стівенсона-Уайдлера (щодо створення в лабораторіях офісів практичного застосування технологій із своїм штатом), наслідком яких стало різке зростання трансферу результатів наукових досліджень, що виконувались у фінансованих урядом проектах. Крім цих ще також низка інших законів, прийнятих з 1980 року, створили механізми комерціалізації наукових результатів, стимули для університетів патентувати свої розробки.

Розвиток партнерства між університетами та бізнесом набув активного розвитку в останні 30 років у США через створення в університетах так званих спеціальних центрів по обслуговуванню комерційних проектів. Типовий центр «університет — бізнес» є корпорацією, в якій кожний член вносить фіксований членський внесок до спільного фонду, за рахунок якого фінансуються фундаментальні дослідження. Як правило, не менше трьох четвертих усіх компаній, що є членами центрів, не тільки повертають свої вкладені кошти, а й отримують прибутки від практичного використання результатів наукових досліджень і розробок. Упродовж 1975—2002 рр. фінансовий внесок приватного сектору в наукові університетські дослідження зріс із 326 млн до 2,34 млрд дол. [1].

Загалом же сучасна вища освіта у розвинених державах стала дуже розгалуженою і різноманітною системою, в якій сформувалася складна ієрархія закладів різного рівня, призначення і форм власності. У Франції поряд з сектором державної вищої освіти, що складається з університетів і високоелітарних «великих шкіл» з безоплатним для молоді навчанням, існує два значно менших з іншою формою власності. Більший з них — спеціалізовані бізнесові школи, менший — університети та заклади нижчого рівня для отримання теологічної освіти.

У США гранично проста система дипломів — усього чотири (бакалавра, магістра, доктора філософії і аналог українського диплому «молодшого спеціаліста»), — але складна градація вищих навчальних закладів, загальна кількість яких перевищує три тисячі. Ті університети, які стали потужними центрами наукових досліджень і стали взірцем і об'єктом заздощів в інших державах, утворюють дуже малу групу — вищий рівень вищої освіти США. Ці заклади мають повний цикл навчання і володіють правом підготовки докторів філософії. Утім, ця група вельми неоднорідна і в свою чергу поділяється на кілька підгруп, враховуючи наукові досягнення (обсяг і якість публікацій, кількість та тематична різноманітність захищених щороку докторських дисертацій тощо), фінансові ресурси, наявність чи відсутність медичної школи з дослідною клінікою, спектр факультетів, характеристики корпусу викладачів тощо. Вже багато років цікавість широкої публіки привертають рейтингові переліки 25 чи 50 «кращих університетів США». У різних рейтингах враховують думки різних «експертів»: існує рейтинг з точки зору журналістів, студентський рейтинг, результат оцінки закладів самими професорами, які працюють у них тощо. Слід вказати, що незмінними залишаються «олімпійські призери» — кілька найкращих: трійка приватних (Гарвардський, Йельський і Станфордський), а серед державних — Мічиганський і два каліфорнійських.

Поглиблення глобалізації, прискорене утворення на різних континентах тісних і великих економічно-політичних, подібних до Європейського Союзу, разом зі зростанням всепланетної студентської мобільності стали поступово загострювати «ринкову» конкуренцію між університетами різних держав світу. На наших очах прискорено формується світова мережа надання різноманітних освітніх послуг — транснаціональна освіта. Формування світового освітнього простору разом зі зростанням студентської мобільності стали поступово загострювати конкуренцію між університетами різних держав світу, а першою ознакою її стали спроби формування рейтингових переліків — створених і упорядкованих за певними правилами списків університетів. На даний момент вже розроблена велика кількість різних рейтингів, і не випадково одним з найважливіших параметрів усіх наявних рейтингів виступають результати науково-дослідницької діяльності: статті в наукових журналах, кількість цитувань, чисельність штатних дослідників (насамперед — нобелівських та інших лауреатів), отриманих патентів на винаходи тощо. Тим самим, активна дослідницька діяльність університетів підвищує їх імідж та міжнародний престиж, оскільки виступає одним з ключових факторів формування високих рейтингів серед світових закладів.

На даний момент вже розроблена велика кількість різних рейтингів, а тому сформувалася навіть своя ієрархія їх поширення і популярності (рейтинг різних рейтингів) [2]. За всієї різноманітності цих переліків існує одна спільна риса — це намагання авторів-складачів врахувати різноманітні аспекти діяльності університетів.

Як мовилося вище, сучасні університети мають одразу кілька місій — важливих для всього суспільства та економіки завдань, успішність виконання яких не завжди щастить оцінити простим і легким для сприймання широкою публікою і бізнесовими колами кількісним способом. Тому не випадково одним з найважливіших параметрів усіх наявних рейтингів виступають результати науково-дослідницької діяльності, які порівняно легко підрахувати і розташувати з врахуванням обсягу і світового реноме місця публікації: статті в наукових журналах, кількість цитувань опублікованих матеріалів у працях інших науковців, кількість дослідників у штаті університету (насамперед — нобелівських та інших лауреатів), отриманих патентів на винаходи тощо.

На Заході сформувалася доволі однорідна практика створення «журналістських» рейтингових переліків університетів, які пізніше напередодні кожної щорічної вступної кампанії у вищі навчальні заклади поширюються у найвідоміших аналітичних виданнях — «Times», «Newsweek», «Guardian» та ін. Як правило, враховуються такі показники: 1) анкетна оцінка університету академічною спільнотою; 2) оцінка закладу роботодавцями; 3) показники конкурсів під час вступу; 4) відсоток випускників, що обрали наукову діяльність; 5) кількість членів національної академії; 6) кількість викладачів з докторськими ступенями; 7) кількість штатних працівників, які є лауреатами нобелівської та інших відомих наукових премій тощо.

Перші по-справжньому популярні рейтинги університетів почали створюватися і поширюватися у 1980-х роках у США, де був накопичений великий досвід зовнішнього професійного оцінювання і програм підготовки спеціалістів певного профілю (медиків, юристів, інженерів та ін.), й успішності діяльності цілих закладів (насамперед — університетських коледжів). Наприклад, позитивну оцінку з боку всього академічно-професійного співтовариства отримав список-рейтинг 50 «найкращих університетів США», створений і опублікований у 1983 році журналом *U. S. News & World Report*. З одного боку, він був створений на гранично вузькій фактологічній базі, оскільки враховував усього два показники: «репутацію закладу» та «кар'єрне зростання випускників». З іншого, широка публіка була особливо зацікавлена в отриманні саме подібних суб'єктивних даних, що були і залишаються дуже важливими для батьків майбутніх студентів та для бізнесменів-роботодавців.

Нове сторіччя система рейтингування «U.S. News & World report» включала такі сім критеріїв: 1) освітня репутація; 2) частка студентів, які продовжують навчання

й закінчують вищий навчальний заклад; 3) педагогічні ресурси; 4) добір студентів; 5) фінансові ресурси; 6) досягнення і підготовка осіб з науковими; 7) частка випускників (алюмні), які роблять пожертвування своїм навчальним закладам. З наведеного опису впливає цікавий висновок — перший і найвідоміший рейтинг кращих американських університетів є переважно «навчальним» рейтингом, адже він практично не враховує абсолютну і відносну кількість наукової продукції університету, цілковито ігноруючи її якість у світовій шкалі.

Не заглиблюючись у теорію встановлення різноманітних рейтингових оцінок, у деталізацію історії створення і поширення все нових і нових рейтингових переліків університетів і закладів нижчих академічних рівнів, вкажемо, що напередодні зустрічі старого і нового сторіччя сформувалася дуже мала група країн, де існувала практика створення, поширення і використання рейтингових переліків кращих університетів, орієнтована на потреби всього населення та бізнесових кіл: США, Японія, Великобританія і Німеччина. За їхнім прикладом дуже успішними (рейтинг одразу ж отримав світовий розголос) — учасниками створення рейтингів стали китайці (спеціалізований підрозділ Шанхайського університету).

Аутсайдером у світовій освіті стає Китай, який дивує не тільки зростанням кількості студентів щороку на кілька мільйонів чоловік. Слід оцінити особливо високо досягнення експертів з Шанхайського університету. Зрозуміло, що діяльність науковців зі створення світових рейтингів у Китаї стала можливою після відповідного урядового рішення. Були виділені значні ресурси, організований спеціальний підрозділ Інституту вищої освіти при Шанхайському університеті Jiao Tong. Уряд цікавили об'єктивні дані щодо фактичного рівня відставання китайських університетів від провідних закладів світу. Врахувавши кілька тисяч університетів, китайці оприлюднили перелік 500 найкращих.

Результат був визнаний світовим співтовариством практично одразу після появи «Академічного рейтингу університетів світу» (Academic Ranking of World Universities — ARWU) в Інтернеті (2003 р.). Включені у перелік університети світу і заклади аналогічного рівня оцінювалися на основі академічних і дослідницьких досягнень і показників. Вибір критеріїв був таким: *якість навчання* (кількість випускників усіх років існування закладу, що стали Нобелівськими лауреатами або отримали визнані світовим академічним співтовариством інші нагороди в певних наукових галузях (ваговий коефіцієнт 10 %); *кваліфікаційний рівень викладацького складу*: (а) кількість викладачів, які є Нобелівськими лауреатами або володарями інших вагомих міжнародних наукових відзнак (20 %); б) індекс цитованості викладачів з 21 предметної галузі у тих наукових виданнях, що вже багато років входять у визнані світові переліки журналів та збірок (20 %)); *наукові дослідження* (а) кількість статей, опублікованих у престижних наукових журналах (Nature, Science і багато інших) за останні 5 років (20 %); б) кількість статей з високими індексами цитування у видавництвах з природничих та соціальних наук (20 %); *академічна продуктивність* (відношення сумарної кількості балів по вищенаведеним індикаторам до чисельності академічного персоналу повного робочого дня (10 %) ([3] та ін.).

У країнах Заходу з китайським рейтингом дослідницьких університетів досить успішно конкурує міжнародний рейтинг «Таймс». У сучасному вигляді він був уперше опублікований у 2004 році. Цей список у два з половиною рази коротший від китайського і включає 200 університетів світу. Він був створений на основі чотирьох головних критеріїв: *якість наукових досліджень* (а) академічна експертна оцінка; б) індекс цитованості в провідних періодичних наукових виданнях); *працевлаштування випускників*; *інтернаціоналізація* (а) іноземні викладачі; б) іноземні студенти); *якість навчання* (співвідношення чисельності викладацького складу та студентів) [4].

У подальшому «Times» удосконалював методику складання рейтингу. Наприклад, у 2008 році «World University Rankings (WUR)» був сформований на основі шести показників різного значення: результати опитування в науково-академічних

колах (цей індикатор «важив» 40% кінцевої оцінки закладу), анкетування студентів (20%), думка роботодавців (10%), моніторинг індексів цитування опублікованих науковцями даного університету статей у провідних часописах світу (20%), відносна кількість студентів-іноземців серед усіх студентів даного університету (5%) і загальна привабливість закладу «в очах іноземців» (5%). WUR-2008 містив мало несподіванок: і цього разу лідером став американський Гарвардський університет; на друге місце з четвертого з часу створення попереднього списку піднявся Єльський університет (США), випередивши британські Кембридж (№ 3) та Оксфорд (№ 4). 5—10 місця зайняли Каліфорнійський технологічний інститут, Імперський коледж (Лондон), Університетський коледж (Лондон), Чиказький університет, Массачусетський технологічний інститут, Колумбійський університет. Відтак, у першу десятку увійшли лише американські і британські заклади.

На даний момент сформувалася група порівняно популярних і поширених списків якісних університетів і ВНЗ, які мають певні підстави вважатися «науковим продуктом». Загальносвітову увагу — як науковців, так і бізнесменів, — привертають останніми роками ті рейтинги університетів, укладачі яких намагалися якомога точніше врахувати об'єктивні дані про результати науково-дослідної діяльності університетів:

- «Кращі американські науково-дослідницькі університети» (The Top American Research Universities): *країна — США, творець рейтингу — The Center*;
- «Університетські рейтинги» (CHE and Stern University Rankings) — *Німеччина, CHE/ Stern*;
- «Кращі коледжі Америки» (America's Best Colleges) — *США, U. S. News*;
- «Академічний рейтинг університетів світу» (Academic Ranking of World Universities — ARWU) — *Китай, Шанхайський університет*;
- Міжнародний рейтинг «Путівник по кращих університетах» (Good University Guide) — *Велика Британія, Додаток про вищу освіту до газети «Таймс» (Times Higher Education Supplement)*.

Німеччина і Японія запропонували два цілком своєрідні підходи, які були орієнтовані саме на потреби майбутніх абітурієнтів і бізнесменів-роботодавців. В Японії вирішили складати окремі варіанти рейтингів для кожного окремого параметра — від кількості у даному ВНЗ володарів нобелівської премії з точних наук чи медалі Філдса з математики аж до якості викладання російської чи іншої іноземної мови [5]. Таких параметрів існує багато десятків, стільки ж — рейтингових списків. Всі вони разом з поясненнями вміщені в Інтернеті і кожна особа без труднощів за певний час може встановити — де розташований заклад з високою стипендією, хорошою підготовкою журналістів, поєднаною з гарним викладанням німецької мови.

У Німеччині університетські рейтинги (CHE and Stern University Rankings) кожного року є продуктом плідного співробітництва некомерційного і консультативного Центру із розвитку вищої освіти (CHE) і щотижневого журналу Der Stern. Центр створює інформаційну базу, а журнал відповідає за маркетинг та розповсюдження інформаційних матеріалів [6]. Сучасний німецький освітній рейтинг побудований таким чином, що кожен «споживач» може без утруднень скласти цікавий саме для нього варіант рейтингу. Для його отримання він спершу обирає групу пріоритетних саме для нього характеристик університету чи іншого закладі (наприклад — вищої фахової школи). Звернувшись до Інтернету і використовуючи групу ключових понять чи характеристик, майбутній студент чи інша зацікавлена особа з усієї великої бази деталізованих даних про всі університети, вищі фахові школи чи спеціалізовані заклади країни легко знаходить ті один чи два заклади, які найповніше задовольняють обрані критерії якості. На наш погляд, саме німецький варіант роботи з базами даних про університети та інші ВНЗ найбільше орієнтований на різноманітних споживачів.

Загалом слід відзначити підвищення чутливості країн—членів Європейського Союзу до відставання континентальних університетів від американських і британ-

ських, засвідчене їх позиціями у світових рейтингах. Саме тому ЄС вирішило здійснити Лісабонський проект прискореного розвитку надвисоких технологій. У його рамках створюється «Європейський дослідницький простір: ЄДП» (The European Research Area) і діє інститут рамкових програм Європейської Комісії. Подібні програми вже давно стали державним інструментом ЄС для фінансової підтримки наукових досліджень на рівні кращих світових. Нині діє 7-а рамкова програма, що розрахована на 7 років (2006—2013 рр.). Серед головних завдань — залучення країн СНД і Східної Європи в Європейський дослідницький простір (ЄДП), розвиток мобільності студентів і молодих науковців, здійснення спільних наукових досліджень та ін.

Висновки. Поглиблення глобалізації разом зі зростанням студентської мобільності загострюють конкуренцію між університетами різних держав світу, стимулюючи їх розвивати диверсифіковані форми своєї діяльності. Ознакою загострення конкуренції у світовому освітньому просторі стали спроби формування рейтингових переліків — створених і упорядкованих за певними правилами списків університетів. На даний момент вже розроблена велика кількість різних рейтингів, які враховують не випадково одним з найважливіших параметрів усіх наявних рейтингів виступають результати науково-дослідницької діяльності: статті в наукових журналах, кількість цитувань, чисельність штатних дослідників (насамперед — нобелівських та інших лауреатів), отриманих патентів на винаходи тощо. Тим самим, активна дослідницька діяльність університетів підвищує їх імідж та міжнародний престиж, оскільки виступає одним з ключових факторів формування їх конкурентних переваг у глобальному середовищі.

Література

1. Корсунський С. В. Трансфер технологій у США. — К.: УкрІНТЕІ, 2005. — 148 с.
2. Ніна ван Дайк. Двадцять років ранжирування університетів // Вища школа. — 2006. — № 5-6. — С. 48—66; Нян Кай Лю, Ін Чень. Академічний рейтинг університетів світу // Вища школа. — 2006. — № 5-6. — С. 67—77; Карпенко О. М., Бершадская М. Д., Вознесенская Ю. А. Международные рейтинги университетов как показатель качества высшего образования // Инновации в образовании. — 2007. — № 6. — С. 29—42; Ніколаєнко С. Рейтингові системи — складові національного моніторингу якості вищої освіти // Вища школа. — 2006. — № 3. — С. 3—14; Михайлов О. «Подводные камни» рейтинговой системы // Высшее образование в России. — 2008. — № 8. — С. 29—34; Чепурних Е. Е., Майоров А. Н. Рейтинг заблуждения или заблуждения рейтинга // Вопросы образования. — 2007. — № 2. — С. 251—267; Осадчий І. Про рейтинг навчальних закладів як інструмент управління розвитком // Освіта і управління. — 2006. — № 2. — С. 59—64; Morse R. J., Flanigan S. M. How we rank schools // U.S. news & world report. 2001. V. 131. № 10. P. 104—105.
3. Нян Кай Лю, Ін Чень. Академічний рейтинг університетів світу // Вища школа. — 2006. — № 5-6. — С. 67—77; Карпенко О. М., Бершадская М. Д., Вознесенская Ю. А. Международные рейтинги университетов как показатель качества высшего образования // Инновации в образовании. — 2007. — № 6. — С. 29—42.
4. Зінковський Ю. Ф. Рейтингова оцінка знань в освіті // Вища освіта України. — Додаток 3 (т. 3) — 2006. — С. 79—84.
5. Федеркаль Г. Некоторые вопросы методики подготовки рейтингов — рейтинги немецких университетов, подготовленные СНЕ // Высшее образование в Европе. — 2002. — Том XXVII, №4. — С. 45—56.
6. Нечаєв В. Опыт построения рейтинговых показателей вузов // Высшее образование в России. — 2006. — № 2. — С. 82—89; Ольга Воронько. Маркетинг на ринку освітніх послуг: поняття та сутність освітньої послуги // Вища школа. — 2006. — № 5-6. — С. 84—88.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2009 р.